

LIEVIÖ-PAUNI -ALUEEN MAISEMASELVITYS

Lohjan kaupunki 29.8.2014

SISÄLLYS

LIEVIÖ-PAUNI OSANA LOHJAN MAISEMAA

- 1. Lohjan maiseman osa-alueet
- 2. Lohjan maisemarakenne
- 3. Lohjan maiseman tilallisuus

LIEVIÖ-PAUNI MAASEUTUALUEET

- 4. Lieviö-Pauni -alueen maisemakuva
- 5. Maiseman kulttuurihistoria

TYÖN SISÄLTÖ JA TARKOITUS

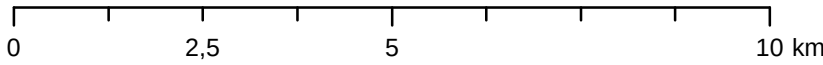
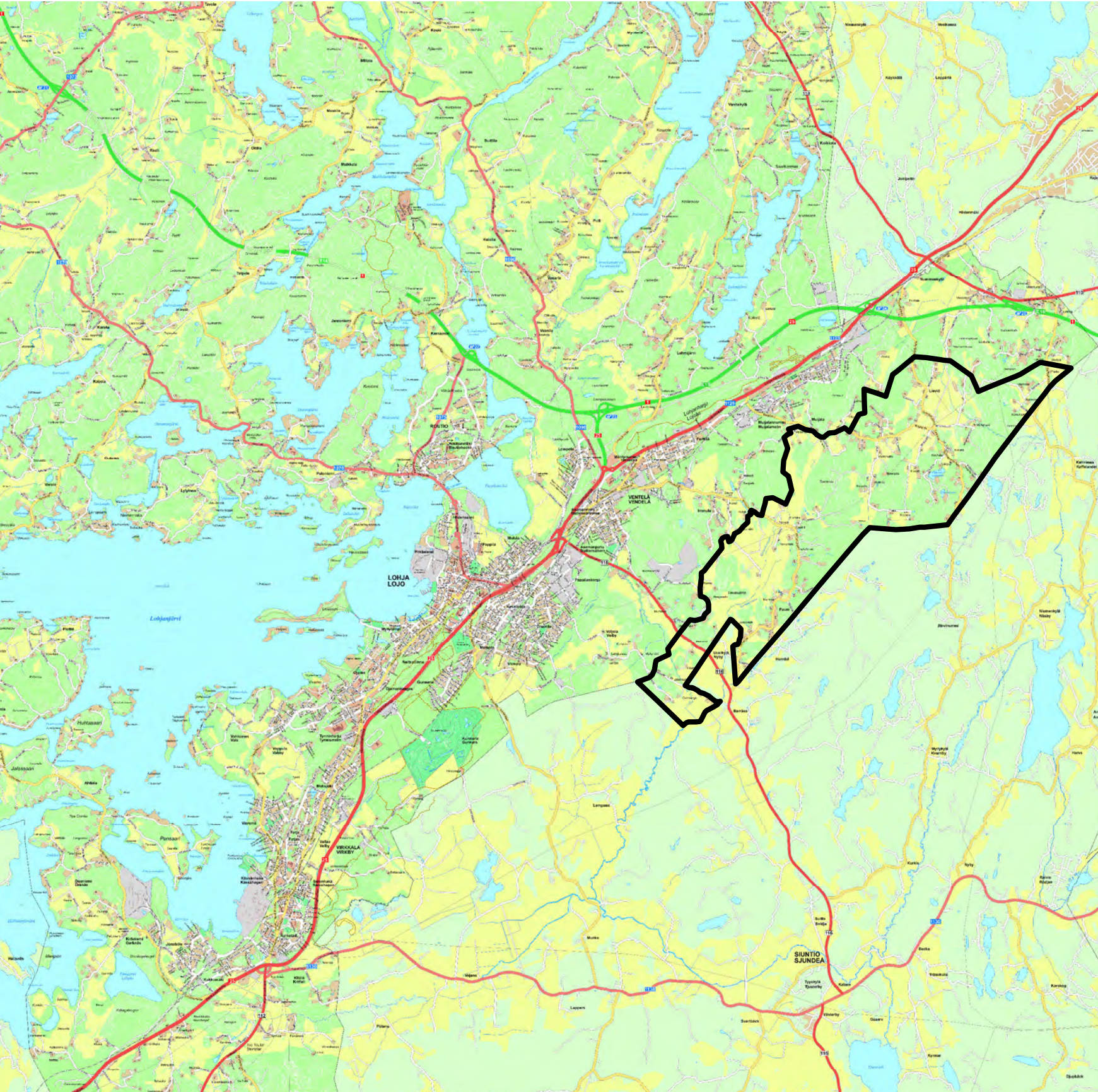
Lieviö-Pauni -alueen maisemaselvitys kuvaa Y4 Lieviö-Pauni maaseutalueiden osayleiskaava-alueen maisemallisia ominaispiirteitä ja se on tehty alueelle toteutettavan osayleiskaavan pohjaksi.

Selvityksen alkuosan tarkastelut käsittävät koko Lohjan alueen (vuoden 2008 kuntarajojen mukaan) ja niissä Lieviö-Paunin aluetta tutkitaankin osana laajempaa maisemaa sen vyöhykejaon, maisemarakenteen sekä tilallisuuden osalta. Lähemmässä, Lieviö-Paunin aluetta koskevassa tarkastelussa selvitetään tarkemmin alueen maisemakuvaa sekä kulttuurihistoriaa.

Maisemaselvityksen pohjana on käytetty vuonna 2008 tehtyä selvitystä Lohjan hajarakentamisen ohjaaminen (Antikainen, L; Levonmaa, A.), jota on hyödynnetty erityisesti Lohjan aluetta koskevissa laajemmissa tarkasteluissa. Lieviö-Paunin -alueen lähemmässä tarkastelussa selvityksessä tehtyjä havaintoja on tarkennettu ja tarkistettu tähän selvitykseen mm. maastokäynnein. Maastokäynnit on tehty heinäkuun 2014 aikana, ja niiden pohjalta on tutkittu erityisesti Lieviö-Pauni -alueen maisemakuvaa. Maiseman kulttuurihistoriaa esittelevä selvityksen osuus pohjautuu erityisesti vuoden 2006 Uudenmaan maakuntakaavaa varten tehtyihin kulttuuriympäristöjen inventointeihin.

Lieviö-Pauni -alueen maisemaselvityksen on tehnyt maisema-arkkitehti yo. Terhikki Vaarala 1.6.-29.8.2014 välisenä aikana. Työtä on ohjannut lisäksi Lohjan kaupungin kaavoituspäällikkö Leena Iso-Markku sekä yleiskaavasuunnittelija Teija Liuska.

TARKASTELUALUEEN SIJAINTI

1. LOHJAN MAISEMAN OSA-ALUEET

Suomi on jaettu kymmeneen eri maisemamaakuntaan (Ympäristöministeriön asettama maisema-aluejärjestelmä, 1993). Lohjan alue on tässä jaoteltu eteläistä rantamaata, josta Lohjanharjun luoteispuoli kuuluu Kiskon-Vihdin järviseluun ja kaakkoispuoli eteläiseen viljelyseutuun. Kiskon-Vihdin järviselulle tyypillistä ovat lukuisat järvet, kalkkikalliot, lehdot ja maaston vaihtelevuus maastonmuotojen sekä maankäytön osalta. Eteläiselle viljelyselulle ominaista ovat taas savikoinen, suurelta osin viljelty maasto, jossa peltoaukeita rajaavat metsäsaarekkeet ja järvet.

Tähän jakoon perustuen Lohjan maisema voidaan edelleen jakaa karkeasti oheisen kartan mukaisiin maisemavyöhykkeisiin (Antikainen, 2008). Alla on kuvattuna tarkemmin ne vyöhykkeet, jotka sijoittuvat Lieviö-Pauni maaseutualueiden osayleiskaavan alueelle tai sen läheisyyteen.

Lohjan ja Sammatin maisemaselvitykset - Lohjan hajakenttämisen ohjaaminen (Antikainen, L., Levonmaa, A. 2008):

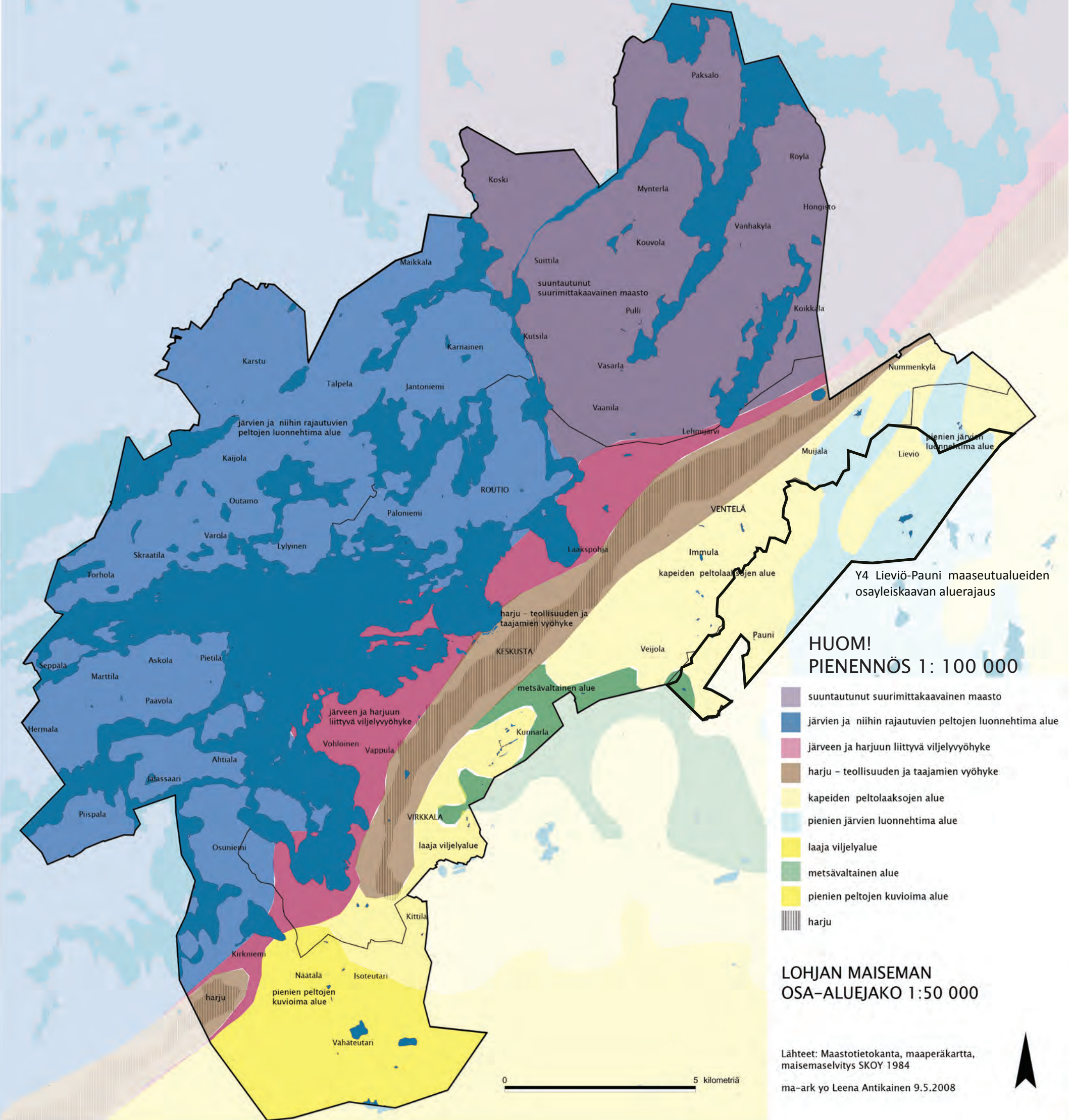
Pienien järvien luonnehtima alue
Lohjanharjun itäpuolella, Lohjan koillisosassa olevia alueita voidaan luonnehtia pienien järvien alueeksi. Osa-alueelle on tyypillisiä rehevät purolaaksot ja karut kallioselänteet. Varsinainen pienten järvien ydinalue järvineen painottuu Siuntion puolelle. Lohjan puolelle alue ulottuu mutkittelevat sormensa Lieviön viljelyalueen ympärille. Osa-alueella ei ole juurikaan peltoja.

Kapeiden peltolaaksojen alue
Kapeiden, savipohjaisten peltolaaksojen laaksotilat työntyvät pienten järvien alueelle mm. Lieviössä, ja ne yhtyvät laajaan viljelyalueeseen Lohjan kaakkoispuolella Siuntiossa. Peltolaaksojen väliin jäävät metsäiset selänteet. Alue on vaihtelevan mäkiä ja pieniä puroja ja jokia sijoittuu alueelle runsaasti. Asutus on perinteisesti sijoittunut peltojen ja selänteiden vaihtumisvyöhykkeelle.

Metsävaltainen alue
Metsävaltainen alue jää tilallisesti eriluonteisten viljelyalueiden väliin. Se ei ole kovin yhtenäinen, vaan metsäiset selänteet mutkittelevat sarjamaisesti Lohjan ja Siuntion rajan tuntumassa.

Harju - teollisuuden ja taajamien vyöhyke
Lohjanharju kuuluu I Salpausselän reunamuodostelmaan. Se erottuu maisemasta ympäristöstään korkeampana selänteinä ja laajana, yhtenäisenä mäntykankaana. Alue on virkistyskäytöltään Lohjan tärkeimpiä. Lohjanharjulle ja sen liepeille on aikoinaan rakentunut päätiestö ja asutus. Harju on nykyäänkin teollisuuden ja nauhataajaman vyöhykettä, ja sen reunassa länsipuolella on Lohjanjärveen ja harjuun liittyvä viljelyvyöhyke.

Osayleiskaavan alueella vaihtelevat pääasiassa pienten järvien luonnehtima alue sekä kapeiden peltolaaksojen alue. Näiden kahden eri tyyppisen alueen lomittuminen tekee osayleiskaavan alueesta hyvin vaihtelevan. Toisaalta alueella on karuja kallioselänteitä, toisaalta viljavaa laaksoa.

2. LOHJAN MAISEMARAKENNE

Lieviö-Paunin alue Lohjan maisemarakenteessa

Maisemarakenteellisesti Lieviö-Paunin alue sijoittuu Lohjanharjun kaakkoispuolelle, jossa maasto on suuntautunutta koillis-lounaissauntaisesti. Aluetta jakaa pitkä ja melko kapea selännealue, joka on oikealla kartalla määritelty selänteen ylärinnevyöhykkeeksi. Selänteiden korkeimmilla kohdilla, noin >80 mpy, on lakivyöhykettä melko pieninä alueina. Nämä maaston korkeimmat kohdat näkyvät kauas maisemassa ja muodostavat näkyvät rajat laaksojen avoimille tiloille.

Lieviö-Paunin aluetta jakavan selänteén molemmín puolin maasto on alavampaa laaksovyöhykettä tai vaihtumissvyöhykettä, mikä korostaa selännealueen maisemallista merkitystä. Aluelle muodostuu kaksi melko laajaa laaksoaluetta, jotka ovat nekin koillis-lounaissuuntaisia.

Alueen lounaispäähän, Veijolaan, sijoittuu yksi Lohjan alueen kolmesta merkittävimmästä maiseman solmukohdasta, jossa pelto ja selännealue kohtaavat. Tässä kohdin laakson suuntautuneisuus onkin kaakois-luoteissuuntainen ympäröivästä maisemasta poiketen.

Lohjan ja Sammatin maisemaselvitykset - Lohjan hajakentän ohjaaminen (Antikainen, L., Levonmaa, A. 2008):

Selänteiden laki- ja ylärinnevyöhykkeet

Selänteiden laki- (>80 m mpy) ja ylärinne-vyöhykkeet (60-80 m mpy) ovat voimakkaita topografisia elementtejä, jotka ovat taustana ihmisen toiminnalle maisemassa. -- Lakialueita sijoittuu Lohjanharjulle sekä pieninä saarekkeina erityisesti Itä- ja Pohjois-Lohjalle. Ne ovat maisemallisesti ja rakentamiselle erityisen herkkiä alueita, koska mm. kasvillisuus on niillä herkästi kuluva ja luonto on uusiutumiskyvyltään heikkoa.

Selänteiden ja laaksojen vaihettumisvyöhykkeet

Vaihtumisvyöhykkeet (40-60 m mpy) ovat alarinnettä, jotka jäävät korkeampien selännealueiden ja alavimpien ranta- ja laaksoalueiden väliin. Monin paikoin suurin osa Lohjan perinteisestä rakentamisesta sijoittuu tälle pienilmastollisesti suotuisalle vaihtumisvyöhykkeille.

Laakso- ja rantavyöhyke

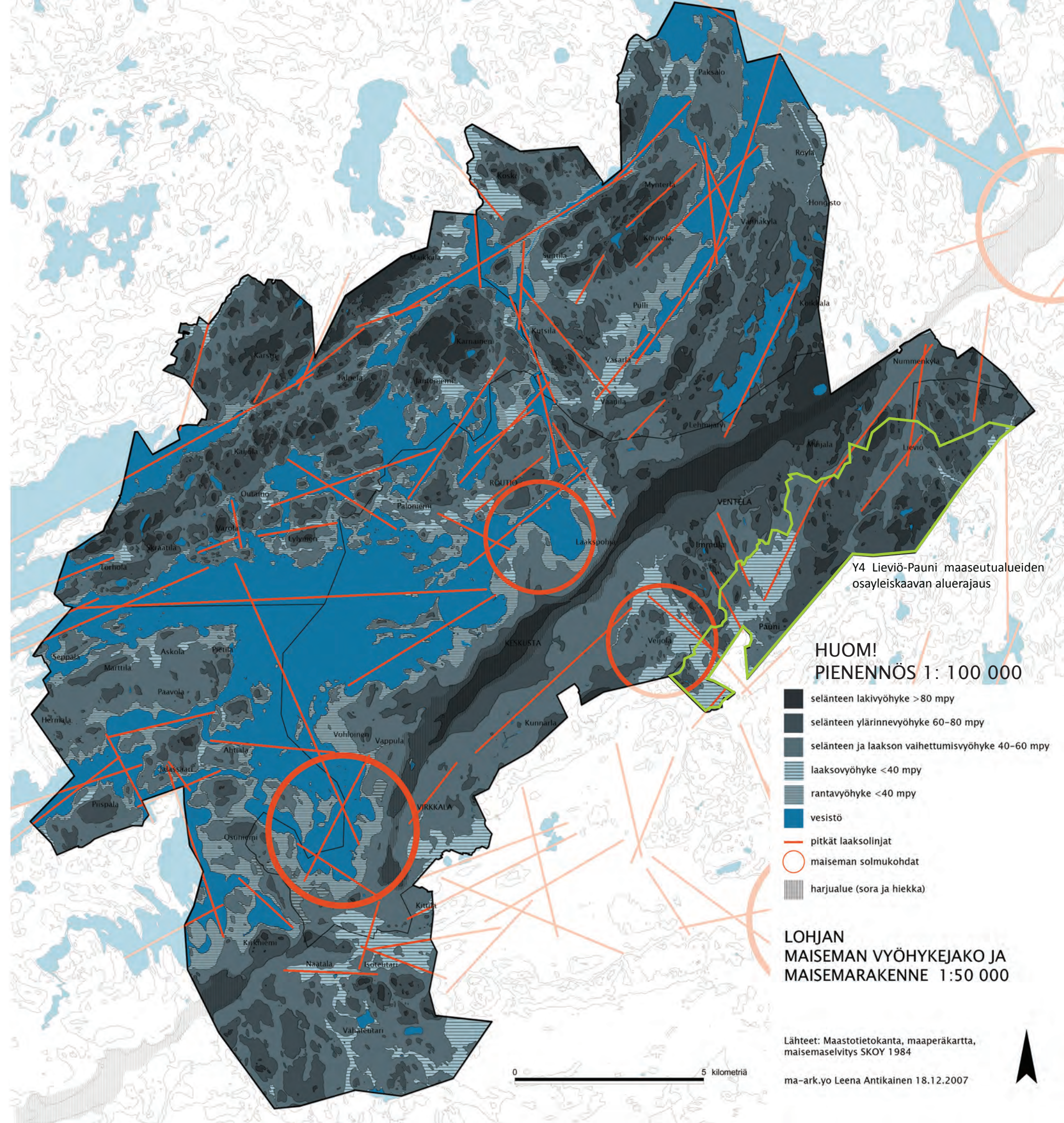
Laakso- ja rantavyöhykkeiksi on määriteltä alueet, jotka ovat tasolla 40 m mpy tai sitä matalammalla. Laakso- ja ranta-alueet ovat maiseman alimpina tasoina usein kosteita alueita.

Maiseman solmukohdat

Maiseman solmukohtat ovat useiden maisemaelementtien tiivistymiä tai kohtaamispaikkoja. Solmukohtia voivat olla esim. paikat, joissa harju kohtaa järven.

Pitkät laakso- ja kallioperän murroslinjat

Kartalle on hahmoteltu maiseman pitkät laaksolinjat, joista osa on Lohjan seudulle tyypillisiä kallioperän murroslinjoja. Pitkät laakso- ja kallioperän murroslinjat havainnollistavat suurmaiseman rakennetta, maiseman suuria linjoja.

Lähteet: Maastotietokanta, maaperäkartta,
maisemaselvitys SKOY 1984

ma-ark.yo Leena Antikainen 18.12.2007

3. LOHJAN MAISEMAN TILALLISUUS

Lohjan alueella suuri osa maapinta-alasta on metsäistä tai rakennettua aluetta, joka on useimmiten sulkeutunutta tai puoliavointa maisematilaa. Tällöin avoimet tilat korostuvat. Lohjan merkittävimmät avoimet maisematilat ovat vesistöjen alueella sekä pienempinä avoimina tiloina peltoaukeilla.

Lieviö-Paunin alue osana Lohjan maiseman tilallisuutta

Lieviö-Paunin alue sijoittuu Lohjanharjun kaakkoispuolelle, missä vesistöt ovat pieniä verrattuna Lohjan länsiosaan. Vesistöjen ollessa pienempiä myös pienemmät avoimet peltoaukeat korostuvat. Toisin kuin Lohjan länsiosissa, Lohjanharjun kaakkoispuolella merkittävimmät avoimet tilat ovatkin peltoaukeita vesistöjen sijaan.

Lieviö-Paunin alueen kaksi merkittävintä avointa tilaa ovat Lieviön peltoaukea alueen pohjoisosassa sekä Paunin kylän pohjoispuolinen peltoalue. Nämä ovat koko Lohjan alueella huomattavia vahvoja maisematiloja, joissa voimakkaat selännealueet rajaavat peltoaukeita ja alueelle muodostuu vaikuttavia näkymiä.

Lohjan ja Sammatin maisemaselvitykset - Lohjan hajarakentamisen ohjaaminen (Antikainen, L., Levonmaa, A. 2008):

Maisematilojen sulkeutuneisuus

Avoin maisematila on pääasiassa peltoa. Laajimmat avoimet maisematilat sijoittuvat Pohjois-Lohjalle ja I Salpausselän eteläpuolelle. Pienempiä avoimia alueita on tasaisesti lähes koko Lohjan alueella.

Taajama-alue on merkitty puoliavoimeksi tilaksi, koska se on tiiviimmin rakennettua aluetta. Lohjalla se painottuu nauhataajaman alueelle Lohjanharjun suuntaisesti. Lisäksi kitukasvuiset kallioalueet on merkitty puoliavoimiksi maisematiloiksi.

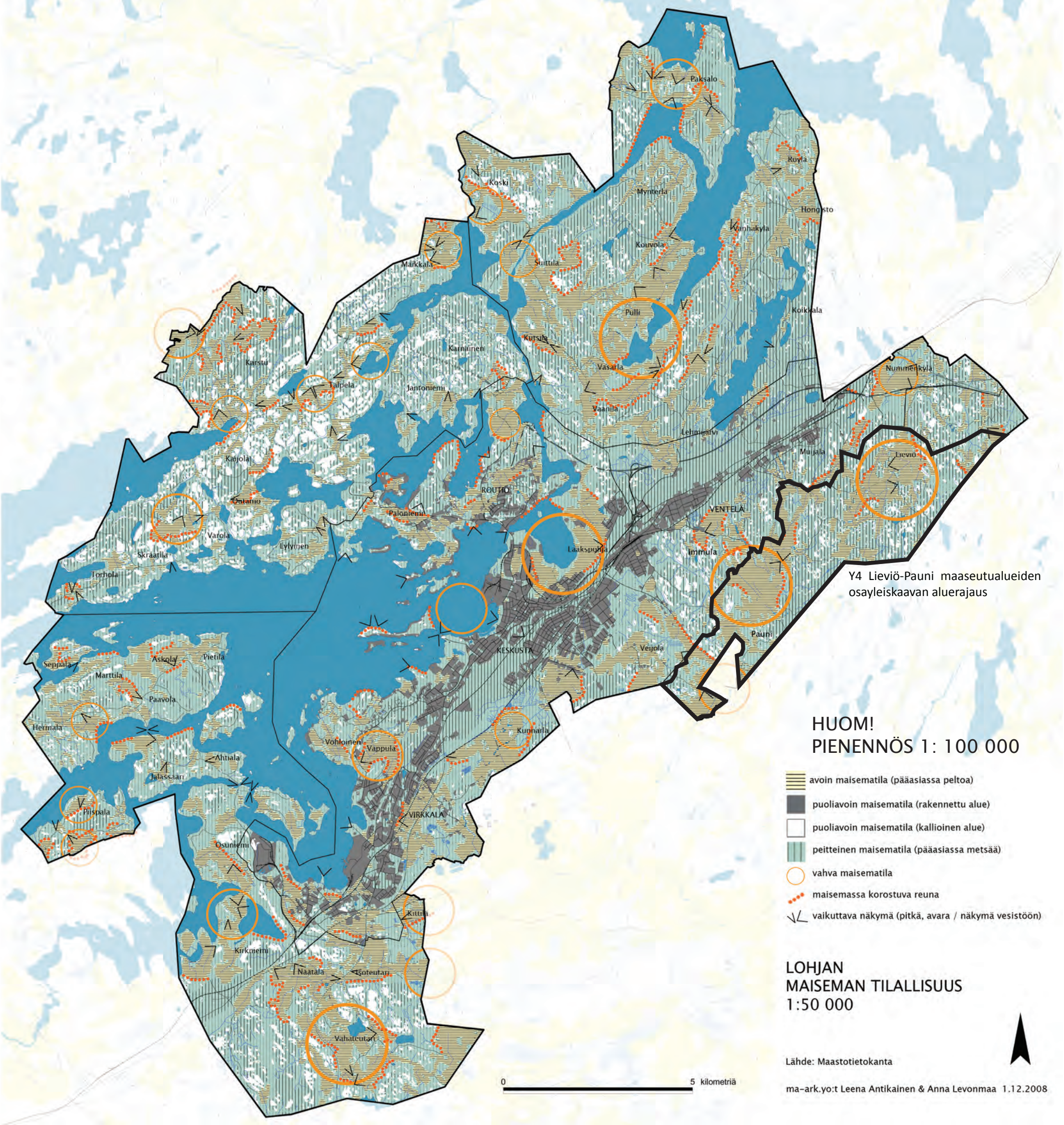
Peitteiset eli sulkeutuneet maisematilat ovat suurelta osin metsäisiä, latvuksen peittämiä alueita. Lohjalla lähes puolet maapinta-alasta on metsien peitossa.

Vahvat maisematilat

Vahva maisematila syntyy maisemaelementtien kontrastista. Tällaisissa paikoissa esimerkiksi maiseman perustasoa rajaavat voimakkaat reunat kuten metsäselänteiden rajaamat peltoaukeat.

Maisemassa korostuvat reunat

Maisemassa korostuva reuna on tilaa muodostava raja ja näkymän tausta. Tällaisia rajoja ovat esimerkiksi yhtenäiset metsävyöhykkeet pellon reunassa.

HUOM!
PIENENNÖS 1: 100 000

- avoin maisematila (pääasiassa peltoa)
- puoliavoin maisematila (rakennettu alue)
- puoliavoin maisematila (kallioinen alue)
- peitteinen maisematila (pääasiassa metsää)
- vahva maisematila
- maisemassa korostuva reuna
- vaikuttava näkymä (pitkä, avara / näkymä vesistöön)

LOHJAN
MAISEMAN TILALLISUUS
1:50 000

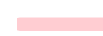
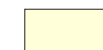
Lähde: Maastotietokanta

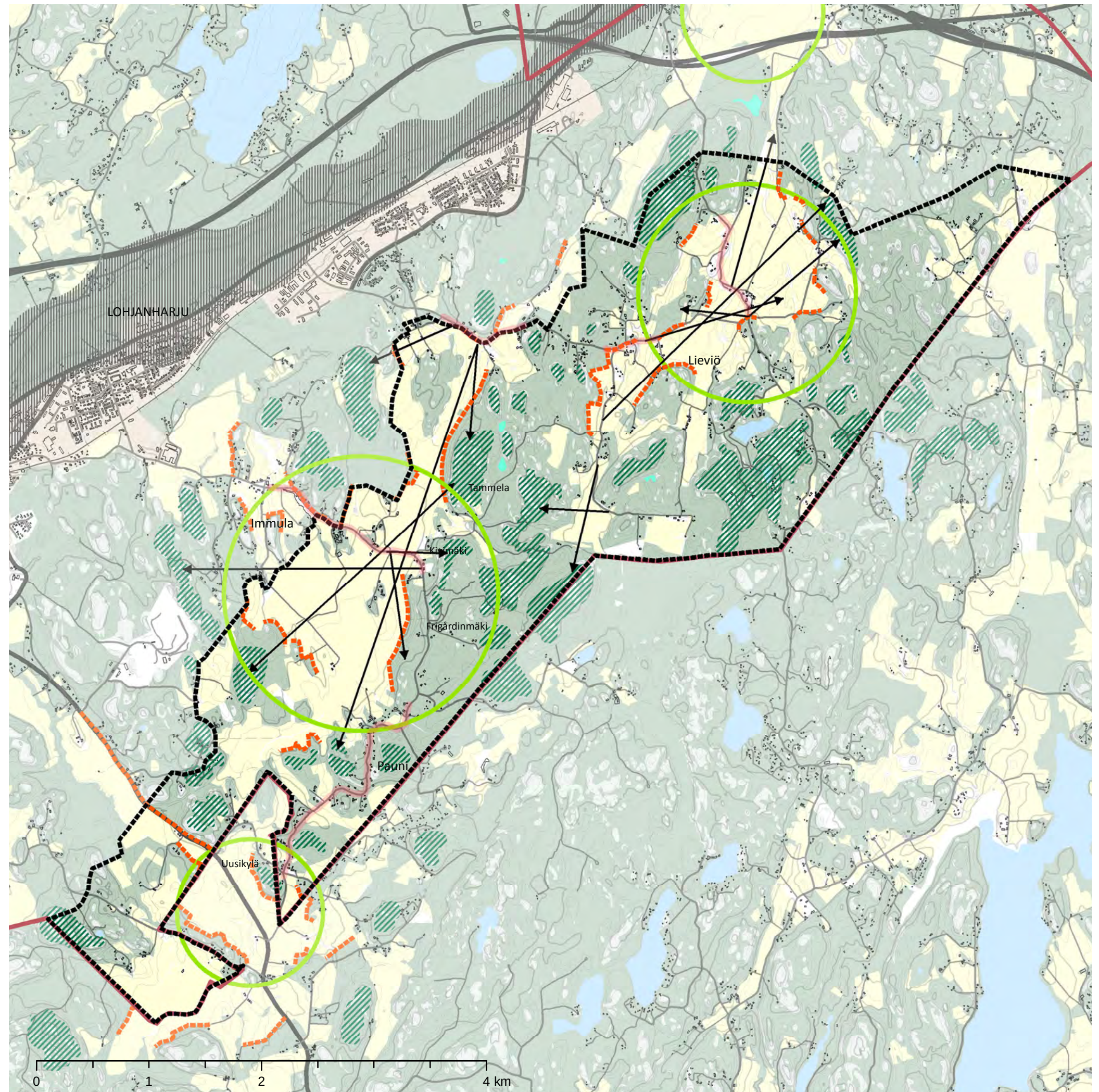
ma-ark.yo:t Leena Antikainen & Anna Levonmaa 1.12.2008

4. LIEVIÖ-PAUNI -ALUEEN MAISEMAKUVA

Lieviö-Pauni maaseutualueiden osayleiskaavan alueen maisemakuvassa merkittävimpinä elementteinä erottuvat peltoaukeat, niitä rajaavat selänteet sekä näiden lomaan sijoittunut kylämäinen asutus. Oheisella kartalla on esitetty tärkeimpiä huomioita alueen maisemakuvaan vaikuttavista tekijöistä.

MERKINTÖJEN SELITYKSET

- Y4 Lieviö-Pauni maaseutualueiden osayleiskaavan aluerajaus
- Kuntarajat
- Maisemassa korostuva reuna: Avointa tilaa rajaava metsäinen reuna, joka on erityisen näkyvällä paikalla. Reunan käsittely vaikuttaa avoimen maisematilan luonteeseen.
- Näkymälinja. Näkymälinjojen nuolet on piirretty metsäisten selänteiden laelle asti havainnollistamaan sitä, minkä maisematilan rajan selänteet muodostavat.
- Vahva maisematila: Avoin maisematila, joka on vaikuttava mittasuhteidensa ja/tai rajautuvuutensa vuoksi. Topografian vaihtelut lisäävät maisematilan vaikuttavuutta.
- Tilallisesti huomionarvoinen tiealue, joka kiinnittää huomion esim. näkymien, sitä rajaavan puuston ja/tai topografian vaihteluiden vuoksi. Tiealue liittyy olennaisena osana pelto- ja/tai kylämaisemaan.
- Maisemallisesti herkkä selänteiden lakialue: maaston paikallisesti korkein kohta, joka muodostaa maisemassa avoimen tilan rajan. Alueen käsittelyllä, esim. puuston poistaminen, on näkyvä vaikutus ympäröivään laajaan maisematalaan.
- Taajama-alue
- Peitteinen maisematila: metsä tai metsäinen suo. Selänteiden laella avokallioalueilla peitteisyys vaihtelee harvasta puustosta pieniin avoimiin tiloihin. Peitteisyydessä on myös paikoin aukkoja metsänhoidon seurauksena.
- Avoin maisematila: pelto tai niitty

MAISEMASSA KOROSTUVAT REUNAT, NÄKYMÄT JA LAKIALUEET

Maisemassa korostuvia reunoja ovat usein metsäisen selänteen ja avoimen peltoaukean välinen reuna varsinkin niissä kohtaa, joihin on näkymä esimerkiksi tieltä. Näillä reuna-alueilla tehdyillä muutoksilla voi olla merkittävä vaikutus avoimeen maisematailaan. Maisematilan uloin näkyvä raja on kuitenkin usein sitä ympäröivien selänteiden laella. Näkymänuolet onkin piirretty selänteen lakialueille asti havainnollistamaan sitä, minkä avoimen tilan rajan kukin lakialue muodostaa.

Selänteiden lakialueet ovat alueella yleisesti ottaen noin 80 m korkeustasolla, mutta maisemallinen vaikutus niiden mahdollisella käsittelyllä on kuitenkin paikkakohtaista. Esimerkiksi 80 m korkeustasolla olevan lakialueen käsittelyllä ei välttämättä ole suuria vaikutuksia maisemaan, jos sen ja katsantopaikan (esim. peltoaukea) välillä on sitä korkeampi lakialue.

Karttaan on merkitty selänteen lakialueiksi ne alueet, joiden käsittelyllä (esim. puuston poistaminen) on vaikutuksia laajaan maisematailaan. Alueet eivät ole tarkkarajaisia. Lieviö-Paunin alueen kahdella suurella peltoaukealla on havaittavissa tilarajat maaston korkeimmilla kohdilla. Peltoaukean metsäinen reuna ei siis välttämättä ole laajan visuaalisen maisematilan raja, jos sen takana oleva maasto kohooa sitä korkeammalle. Toisaalta jos rinne kohooa ensin jyrkästi ja sen jälkeen loivasti korkeammalle, korkein kohta saattaa etenkin läheltä katsottuna jäädä jyrkästi nousevan rinteen taakse, jolloin jyrkän rinteen ylin kohta onkin maisematilan raja. Tällainen tilanne on useassa kohtaa Paunin kylästä Tammelaan ulottuvan selännealueen länsireunalla.

Avointa peltoaukeaa rajaavat metsäiset reunat, lakialueet ja näiden väliset pitkät näkymät muodostavat vahvoja maisematiloja. Lieviö-Paunin alueen kaksi vahvaa maisematilaa, Lieviön

Näkymä Muijalantieltä Paunin peltoaukeiden suuntaan on jopa yli kolmen kilometrin mittainen. Kuvassa vasemmalla näkyy Tammelan selännealue.

peltoaukea sekä Paunin ja Immulan kylän välinen peltoaukea, ovat Lohjan alueella paikallisesti merkittäviä maisematiloja.

MAANKÄYTÖN SIOITTUMINEN MAISEMASSA

Maiseman rakennetta tarkastelemalla voidaan huomata säännönmukaisuuksia maankäytön sijoittumisessa. Maaston paikallisesti alimmalle tasolle laaksoihin ovat sijoittuneet pellot, eikä alavimmilla kohdilla ole juurikaan rakentamista. Tämä on perusteltua paitsi viljelyn kannalta, myös pienilmastollisesti, sillä alaviin laaksoihin syntyy usein kylmäilmajärviä. Myöskään maaston korkeimmille kohdille, selänteille ja niiden lakialueille, ei ole muodostunut juurikaan rakentamista. Niillä pääosin harjoitetaan metsänhoitoa tai maasto on luonnontilaista.

Suurin osa rakentamisesta, varsinkin vanha rakennuskanta, sijoittuu selänteen ja laakson väliselle vaihettumisvyöhykkeelle noin 60 metrin korkeustasolle. Vaihettumisvyöhyke on usein suotuisampi ilmastoltaan kuin maaston ylimmät ja alimmat kohdat. Metsäisten selänteiden ja avoimien laaksojen väliin vaihettumisvyöhykkeelle onkin muodostunut useassa kohtaa kylämäinen vyöhyke, jossa topografian mukaan mutkittelevan tien varteen on sijoittunut rakennuksia. Tällä vyöhykkeellä on paljon puutarhakasvillisuutta ja tietä reunustavat monesti jalot lehtipuut. Kapeat puiden rajaamat tieympäristöt ovat usein miellyttäviä tilallisesti. Paunin raitinvarsikylä on tästä hyvä esimerkki. Vanhat kyläympäristöt sijaitsevatkin juuri vaihettumisvyöhykkeellä.

Uudempaa rakentamista on alkanut muodostua myös maisemallisesti vähemmän suotuisille alueille esimerkiksi selänteiden laelle tai peltolaaksoon. Maisemakuvan ominaispiirteiden säilymisen kannalta olisi kuitenkin perustellumpaa noudattaa perinteistä maankäytön maisemallista vyöhykejakoa, jossa rakentaminen sijoittuu vaihettumisvyöhykkeelle.

Näkymä Immulantieltä Kivimäen suuntaan. Voimalinjoja varten tehty puuston poistaminen selänteen laelta näkyy maisemassa kauas.

Selänteen lakialueilla on usein kalliopaljastumia ja kasvillisuus on karrumpaa kuin muulla selännealueella. Kuva Tammelan selännealueelta.

Vanhojen, mutkaisten teiden varsille on muodostunut kylämäistä asutusta. Jalopuiden reunustaman kapean tien yllätykselliset näkymät tekevät siitä tilallisesti miellyttävän. Kuvassa Paunin raitti.

Laajat peltoaukeat ovat vaikuttavia ja niiltä on pitkiä näkymiä mm. selänteiden lakialueille. Kuva Paunin raittikylästä pohjoiseen.

5. MAISEMAN KULTTUURIHISTORIA

MERKINTÖJEN SELITYKSET

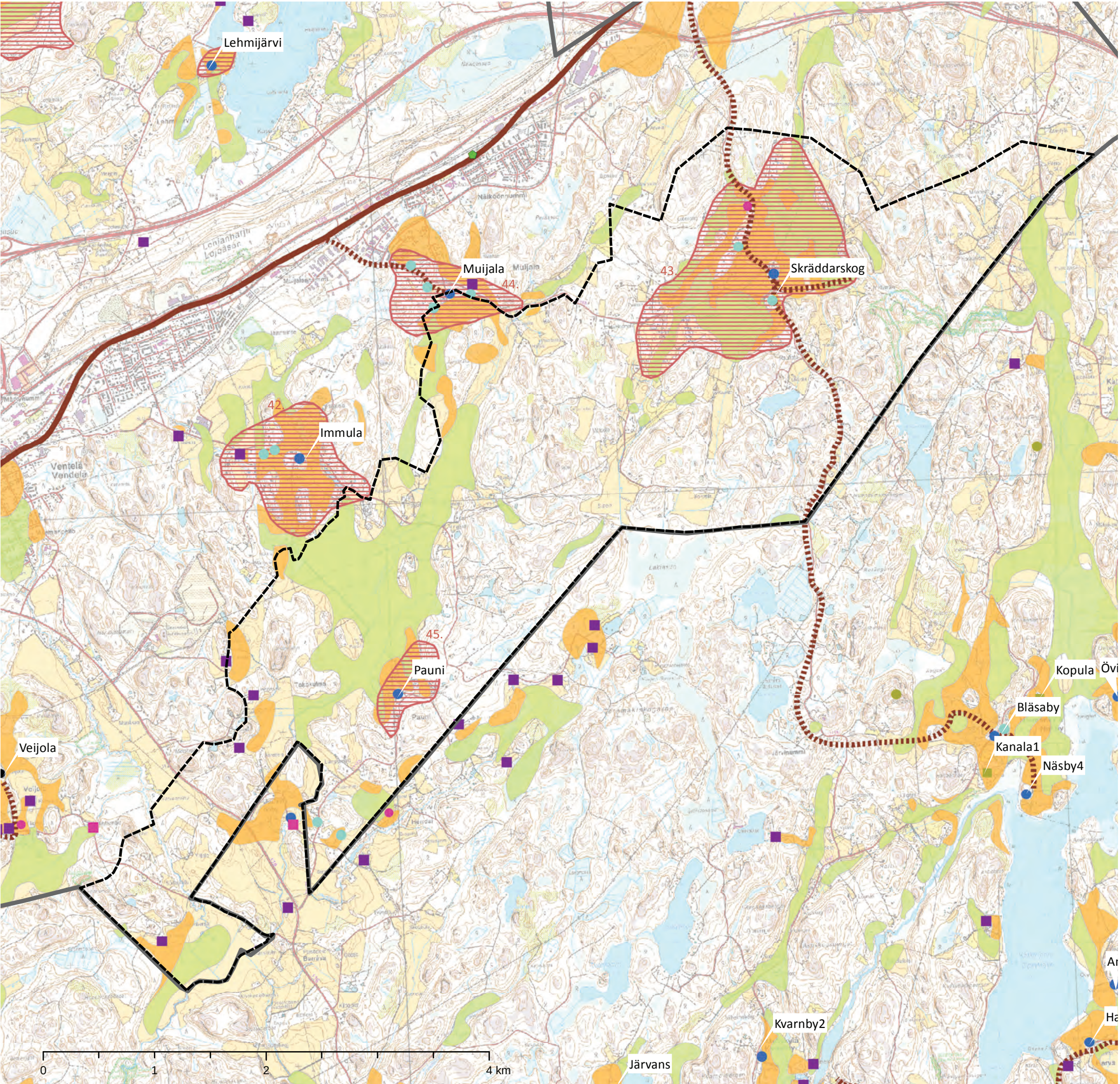
- Y4 Lieviö-Pauni maaseutualueiden osayleiskaavan aluerajaus
- Kuntarajat
- Uudenmaan maakuntakaava 2006: inventoidut kulttuuriympäristöt (numerointi seuraavan sivun teksteihin)

Historialliset paikkatietoainestot: Uudenmaan liitto 2011

1560 kylien nimet on merkitty karttaan valkoisin laatikoin, muut tiedot ovat kuninkaan kartastosta 1700-luvun lopulta.

- Päätie
- Sivutie
- Niitty
- Pelto
- Kartano
- Kestikievari
- Krouvi
- Kylä
- Laituri
- Markkinapaikka
- Muut
- Mylly
- Pappila
- Rakennuskeskittymä
- Rustholli
- Ruukki
- Saha
- Silta
- Sopiva merkkitulen paikka
- Talo
- Tiilitehdas
- Torppa
- Virkatalo
- Virstanpylväs

Pohjakartta: Maanmittauslaitos, 2014

LÄHTEET

Antikainen, L.; Levonmaa, A. 2008. Lohjan & Sammatin maisemaselvitykset. Lohjan hajarakentamisen ohjaaminen. Lohjan kaupunkisuunnittelukeskus. Lohja.

Hiiden kartasto. 2008. Lohjan kaupunki/SYKE.

Historialliset paikkatietoaineistot: Näkymiä maakunnan maisemahistoriaan - Uudenmaan paikkatietoaineistot. 2011. Uudenmaan liiton julkaisuja E 113-2011. Uudenmaan liitto.

Lieviön osayleiskaava. 1992. Lohjan kunnan kaavoitustoimisto. Lohja.

Lohjan rakennetun ympäristön inventointiluettelo. 2007. Lohjan kaupunkisuunnittelukeskus ja Lohjan museo. Lohja.

Rautamäki, M. 1993. Maisema rakentamisen perustana. Ympäristöministeriön mietintö 66/1992. Helsinki.

Rautamäki-Paunila, Maija. 1982. Maisemamaakunnat – maakunnallinen viheraluejärjestelmä, Teknillinen korkeakoulu, Arkkitehtiosasto julkaisu 3/82, Espoo

Uudenmaan liiton inventoinnin mukaiset kulttuuriympäristöt. 2006. Uudenmaan maakuntakaavan liitekartta nro 25. Uudenmaan liitto.

Uudenmaan maakuntakaava 2006. Uudenmaan liitto.

KUVALÄHTEET:

Kaikki työssä käytetyt valokuvat ovat tekijän itse ottamia.